

lahko junak kake Shakespearove drame, kakega glumca morda, ki zabava in odpira ljudem oči. In ko spoznajo v njegovih besedah sebe, jih je sram. Zato molče, da tudi z molčanjem množe svoje bogastvo . . .

Blagrujem pesnika, ki ga je vrglo valovje neprijaznega življenja pred tisoče drugih, da stoji pred njimi kot glasno očitane, kot pekoča vest, kot živa kazen, ki ne umrje niti s pesnikovo smrtjo! In tako ostane Medvedu vzgledno mesto v naši književnosti.

O formi njegovih pesnitev ni mnogo povedati: hodil je v šolo k Cimpermanu. Zdi se mi, da je včasih tudi iskal po slovarju, kar ni pesmim v korist. Da pa se dajo moč jezika in pravila stihotvorstva zlit v zgledno enoto, to dokazujejo zlasti gazele in epski spevi.

E. Gangl.

Iz naroda za narod! I. shod narodno-radikalnega dijaštva od 5. do 8. kimavca 1905. v Trstu. V Ljubljani 1905. Cena za dijake 1 K, za nedijake 1 K 50 v.

Ta knjižica je dokumentarnega pomena. Signatura najmlajšega naraščaja je kakor lanski tržaški shod, katerega resumé prinaša. To narodno-radikalno dijaštvo je današnja mladina, ki se korenito loči od nas, ki smo bili včeraj „nadebudni“.

Mladenič iz pokolenja „fin de siècle“, je bil individualist, zaprt in zamaknjen v svet svoje duše, ljubeč svoje sanje in hrepenenje do zvezda. Z najfinejšimi in najbolj kultiviranimi dušami Evrope je v duhu občeval, ves zamišljen v kulturo svojega „jaz“-a. Svoje okolice, svoje srede, svojega naroda se je spomnil, kadar je le-ta neljubo in ovirajoče zadel obenj. In v takem trenutku se je boleestno-satirično zasmejal kakor Cankar, ali se zgrozil v plemenitem patosu kakor Zupančič. V svojem individualnem svetu si je stavil nebotičen tron, sedal v podnožje „svojega Boga“, a v realnem svetu je taval in končno našel samo pot v staro cukrarno, da je tam umrl. Bil je otrok, sposoben, da zajde za prvim ovinkom. Cankar ga opisuje leto za letom tega mladiča, ki mu je „Krim krtina“, a mu vkljub temu „zastavi pot vsaka kaplja dežja“, ker je sanjar, ki ljubi svoje sanje bolj nego komoditeto postelje, ki na njej sanja.

Mladenič „začetka stoletja“ je ves drug. Človek nehoti misli na regulativ v progresu. Današnja mladina je realistična, pozitivna, empirična. Ekonomska vprašanja jo zanimajo. O pogojih življenja in gmotnem stanju slovenskega dijaka v Pragi, na Dunaju in v Gradcu razmišlja in prinaša s pomočjo statistike v tej knjižici pri nas pač prvič zanimive podatke. O „ekonomični izbiri stanu“ razpravlja. In ko je tako zamislila materialno reformacijo pri sebi, hoče na podoben način začeti z reformacijo v narodu. Ustanavlja izobraževalna ferijalna društva, ljudske potovalne knjižnice, prireja poljudna predavanja. In ko zadeva tu ob nedostatke ljudske izobrazbe, zahteva vehementno od poslancev, da zastavijo svoje moči na obmejniku za ljudske, a v deželi za slovenske srednje šole, da bo mogoče potem čisto konsekventno zahtevati slovenskega vseučilišča, ki je njen zaželeni ideal. A ne samo intenzivna, tudi ekstenzivna je; svoje poglede obrača v Trst in opozarja na ugodno lego slovenskih dežel glede na trgovstvo.

Včerajšnji „mladi“ so bili pesniki, današnji so nacionalni ekonomski, statistiki. In ako so pesniki, se posvečujejo naravoslovju, kar pa bo bolj v prid njih popularnosti. Oni so bili individualnosti, ti so struja.

Težišče njih duha leži torej v praktičnosti. Filozofi niso. So pa svoje vrste znanstveniki, računajoči s samo empirijo. Njih navdušenost in polet nista idealistnega porekla, ampak prihajata iz znanstvenega neofitstva. Malce konvertitskega srda se čuti v njih besedah, kadar govore o veri, ker jim je še vedno pred očmi njih prejšnja

konfesija. V svojih teoretskih predavanjih se mude dolgo ob pozitivni etiki, morebiti iz prosvetnih ozirov, morebiti porajajoče se slutnje, da je tu najranljivejše mesto pozitivizma. In brez metafizike ne gre. Znanost more pač dokazati, kako se je uveljavljalo „dobro“ v zgodovini; toda princip „dobrega“ je nadempiričen, nadznanstven kakor „resnica“ in „lepo“. Seveda ta troedini absolut ni nič aprioristnega kakor v krščanski filozofiji, ampak neki dolžen, neobhoden cilj in kot tak večn. — Grošelj pravi (str. 40.), da „znanost ni bila nikoli agresivna, ona je le branila svoje rezultate“. Prava znanost gotovo ne, ker ji tega treba ni. Malo čudno pa se čita nekoliko nižje, kjer pravi: „(Nadnaravne sile) so se rešile na zadnjo postojanko — na postanek sile in snovi. Bodo li obdržale . . . to postajanko ali ne, tega ne morem izpovedati, ker stojimo tu že na zadnjih mejah človeškega razuma, zdi se mi pa, da tudi ta postojanka ni primerna za nje.“ Mislim, da je baš v zadnjih besedah Grošelj sam postal agresiven, in to „na zadnjih mejah razuma“, torej v sferi, kjer je znanstvenik Grošelj brez vsakega orožja in se mu znanstveno nima prav nič „zdeti“.

O teh rečeh je moje mnenje tako, da se znanstveni resnici res ni treba niti braniti, nikar še bojevati. Ona je prepričljiva in imuna proti vsem napadom sama po sebi, ker je evidentna. V podobnem položaju pa je tudi religiozna resnica. In ako kakšen ateist misli, da se bori zoper Boga, pač ne ve, da se bori samo z — mlinom na veter. V Dostojevskega romanu „Idiotu“ čitam naslednje mesto: „Davi sem se vozil po neki novi železnici. V kupeju sem se seznanil in potem štiri ure pogovarjal z nekim S. Slišal sem bil že poprej o njem mnogo, med drugim tudi, da je ateist. Mož je v resnici učen človek, in bil sem vesel, da bom govoril s pravim učenjakom . . . V Boga ne veruje. Toda ena reč me je presenetila: da ves čas, ko je govoril, nekako ni govoril o stvari. To me je presenetilo posebno zato, ker sem tudi poprej, naj sem še toliko poslušal neverujoče in čital take knjige, imel neprestan vtisk, da govore in pišejo nekako čisto o drugem, čeprav se na videz zdi, da o tem.“ Kakor Boga ni moči z razumom dokazati, tako ga tudi ni moči z nobenim modrovanjem zanikati . . .

Zelo sem radoveden, kako se bodo razvili mladeniči „začetka veka“, ki so izdali to zanimivo knjižico, ki si naj jo oskrbi vsakdo, ki hoče živeti sodobno. Začeli so podobno kakor ruski šestdesetletniki, strastno se oklepajoč pozitivizma. Njim zveni še to ime čisto in blaglasno. Sedaj je dvoje mogoče: ali bodo započeto smer forsirali; potem imamo tudi mi pričakovati podobno dobo, kakor so bila ruska osemdeseta leta, dobo upadka duha, poleta in idealov, do katere se prihaja vedno, ko se razgali glavno bistvo pozitivizma, ki se imenuje hladna, praktična, materialna neobhodnost brez zmisla za žrtev in brez vabečega visokega cilja — ljuba ploska buržoazna kultura. Ali pa bodo, preden se bo njih smer zakrknila, evolucijonirali v enem koraku s sodobno Evropo novi sintezi nasproti, ki se imenuje kritični idealizem. (Revizijonisti nemške socijalne demokracije ga imenujejo „Wirklichkeitsidealismus.“) Ker današnji idealizem ni več nikakršna megljena doktrina, ampak sveto hrani na svojem dnu vse pridobitve novjših materialnih, ekonomskih in znanstvenih prizadevanj — v Rusiji se je idealizem razvil naravnost iz marxizma — bi dobili v njem prostorno mesto in neoviran delokrog. Obenem pa bi našli v njega idealni nadstavbi polet, opravičenost in večnost čustva in vseh njegovih zahtev in likov. — Na ta način bi se mogli srečati z generacijo „konca veka“. Dve dobi bi se sumirali, poglobili, vzajemno obogatili, združili v eno celoto in eno delo, višje, globlje in zavestneje, nego v katerikoli dobi naše mlade prosvetne zgodovine.

Dr. Ivan Prijatelj.